

Юліян Борхардт

ВВЕДЕНЄ В НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЮ

Ціна 15 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман., Канада.

1922.

БІБЛІОТЕКА "УКР. РОБ. ВІСТИЙ" Ч. 1.

Юліян Борхардт.

ВВЕДЕНЄ В НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІЮ

Переклав з німецького К. Немова.

Ціна 15 центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман., Канада.
1922.

ВСТУПНА ЗАМІТКА.

Переклад сеї брошури, як каже і автор в своїм переднім слові, має послужити українському читачеві, який захоче ближше познако- мити ся з національною економією, для красшо- го перегляду нелегкого матеріалу. Всі найва- жнійші засади сеї науки, що обговорені широ- ко в обемистих наукових працях, знайде читач коротко розказано на кількох сторінках. Щоби однак брошура мала хосен і для всякого пере- січного читача, вважали ми потрібним додати до деяких дуже стисло сказаних і для того та- кож трудно зрозумілих виводів ширші поясне- ня. Сї пояснення знайде читач при кінці брошу- ри.

Однак ще завважимо, що пояснення не можуть бути цілковито вичерпуючими, тому, що тоді видавці минали би ся з цілюю для якої вони ви- дають сю брошурку.

•
Видавці.

1. РОЗДІЛ:

ВАРТІСТЬ І ПРАЦЯ.

Національна економія (по українськи: наука про господарку) є се наука про господарські відносини ¹⁾ людей.

Господарські відносини се ті особисті стосунки, в які люди входять поміж собою в тій ціли, щоби набути собі житеві средства. (Житеві средства в найширшій значіню слова се: корм, одіж, мешкане і т. д.).

Чоловік набуває собі все, що потребує, купном.

Купець дає продавцеві **гроші** і за то дістає **товар**.

В наслідок того все богацтво нинішньої суспільности складаєть ся з гроша і товару.

Але гроші є лише заступником ²⁾ товару; вони мають призначене приготувляти місце товарови.

В дійсности-ж богацтво складаєть ся лише з товарів.

Товар се предмет ужитку, який є витворений людською працею і виставлений на продаж.

Всякий товар має **ціну**.

Ціна є се сума грошей, яку треба заплатити за товар.

Гроші служать як посередник при купні. (Вони служать як “вимінне средство”) ²⁾.

Крім сего своєю ціною визначають вони вартість товарів.

Обидві функції не є природними прикметами металів. Гроші не конче мусять бути з металю.

Але щоби предмет міг служити як вимінне средство, мусить він сам мати вартість, т. зн. мусить бути **товаром**. Лише товар може бути грошем ²⁾.

Між всіма товарами вибрали люди благородні металі, бо вони перше є цінні, так що вже мала їх скількість представляє велику вартість; друге, вони тревалі, так що зуживають ся поволійше як всі інші товари і тому тратять також поволійше свою вартість; третє — вони дають ся розложити на довільно малу скількість і скласти ся знов на довільно велику скількість, так

що ними можна представити вартість всякої лю-
бої величини.

Вартість се не є то саме, що **ціна**.

Вартість одного товару се є скількість ин-
ших товарів, за які ми його звичайно виміню-
ємо.

Вартість се є відношене товарів при ви-
міні³⁾.

Також де і не вимінюють, говорять про вар-
тість предметів. Але тоді слово має инший
змісл як при виміні.

Воно означає тоді хосенність предмету.

Вартість в сім зміслі називаємо **вартостию**
ужитку, вартість при продажи називаємо **вмін-
ною вартостию**³⁾.

Вмінна вартість се є скількість, яку подає-
мо все числом; вартість ужитку се є якість, я-
кої числом ніколи не можна подати.

Предметів, котрі не мають жадної вартости
ужитку, не купуєть ся і тому вони також не мо-
жуть мати вимінної вартости. Без вартости у-
житку нема вимінної вартости.

Навпаки, предмет, який не має вимінної вар-
тости, може мати вартість ужитку⁴⁾.

Вартість ужитку якогось предмету походить від праці, яка його витворила, а іменно від роду тої праці залежить вартість ужитку⁵).

В кождім товарі є вартість ужитку іншого роду; товари відрізняють ся власне своїми ріжними вартостями ужитку.

Навпаки, вимінна вартість є однакова у всіх товарах; є **один** лише сорт вимінної вартости у ріжних скількостях⁶).

Питане — відки походить вимінна вартість якогось товару — є питанем про скількість інших товарів, які дістаєть ся у виміні за той товар.

Звичайна відповідь на то звучить: її назначує **подача і попит**.

Однак вони пояснюють що найбільше хитане ціни, але не пояснюють середної такси, около котрої хитаєть ся ціна товару.

Так само не пояснюють вони границь найвисшого зросту і найнизшого спаду цін. Навпаки, ціна не виходить поза одну певну найвисшу і найнизшу границу, бо инакше не осягнеть ся **відповідної противартости**⁷).

Отже ні подача ані попит не визначають вартости, лише навпаки: вартість назначує гра-

ниці, між котрими подача і попит можуть впливати на ціну.

Вартість є щось однородного, що криється у всіх товарах.

У всіх товарах є лише щось одно однорodne, іменно **людська праця**.

Отже вартість не є нічого иншого як людська праця.

Оскільки праці треба для виробу якогось товару, остільки має вона вартости.

Противники сеї науки твердять: також корисність, себто вартість ужитку, є спільна у всіх товарах.

Се правда; всі товари мають вартість ужитку, однак не однакою, лише ріжну вартість ужитку.

Не в усіх товарах є отже вартість ужитку щось однакового.

Крім того сама вартість ужитку не є нічим иншим як працею, але зате є вона **певним родом** праці³⁾ зі всіми своїми особливостями, які відріжняють її від всякого иншого роду праці (**конкретна праця**).

Навпаки, вартість є працею, **поминувши** сі

відріжняючі особливості; вона є безрізничково людська праця (**абстрактна праця**).

Вартість є праця. Її якість є вартість ужитку, її скількість є вимінна вартість.

Всяка вартість є працею. Але не всяка праця є вартістю⁸).

Де нема виміни (т. зн. де не продукується товарів), там скількість праці, яка є потрібна до витворення якогось корисного добра, має лише особисте (індивідуальне) значіння для її власника.

Ся праця не стає в відносини до праці інших людей.

Се наступає аж при виміні. Аж тоді одержує скількість (квантум) праці суспільне (соціальне) значіння.

Однак лише така праця стає в соціальні відносини, якої **суспільність потребує**.

Праця, яка не для суспільности, лише для поодиноких осіб є потрібна і яка тому не стає в відносини до іншої праці, не є вартістю.

Лише **“суспільно-потрібна”** праця є вартістю.

Твердженю, що вартість є людською працею, здається, противить ся той факт, що є предмети, які мають вартість, хоч для них не ужито праці; н. пр. ґрунт і земля.

Але се противоріче є лише позірне. Закон вартости твердить тільки, що всяка вартість повстає з людської праці, але ніколи, що вимінна вартість (ціна), яку платить ся за товар, мусить прямо зродити ся при продукції сего товару.

Є способи і дороги, щоби вартість звідти, де вона була створена, забрати і перенести на инше місце.

2. РОЗДІЛ.

ЗАРІБНА ПРАЦЯ І КАПІТАЛ.

Наколи вартість є працею, то звідки се походить, що вартість, яку хтось має, не відповідає нормі праці, яку він виконує.

Се питане має те саме значіне, що й питане: **звідки походить зиск?**

При виміні товарів, себто в торгівлі, переходить вартість від одної особи до другої.

Звідси то й походить загально поширений погляд, що зиск повстає в торгівлі.

Коли-ж вимінюєть ся рівновартні товари (еквіваленти), то ніхто більше не дістає, як віддає; отже не повстає ніякий зиск.

Зиск може повстати лише в торгівлі, коли хтось когось обманить, продаючи йому товар понад його вартість.

Але коли всі товари будуть постійно продавати ся понад свою вартість, то ніхто не буде мати з того хісна, бо одержані гроші видасть кожний знову на нові закупна, причім він стратить точно остільки, оскільки він зискав при продажі.

Се не є загально поширений погляд. Радше думає загал що послідний покупець, то є консумент (споживач) платить зиск.

Після сего загально поширеного погляду є зиск нічим иншим, як підвисшенем цін понад дійсну вартість товару.

Тому що кожний товар від хвилі свого виствору аж до часу, нім він прийде в ужиток, мандрує через великий ряд посередних осіб, мусли би вкінці страшно високо піднести ся ціни.

Чи-ж можуть те консументи платити?

Є троякі консументи:

1. такі, які є самі продавцями і свій дохід мають з зиску;

2. такі, які непрацюючи мають дохід з рент,

з відсотків *), дивіденд і т. д. (рентівники);

3. такі, яких дохід складається з зарплати їх праці (робітники).

Продавці не входять в рахунок, бо їх дохід, себто зиск, є власне те, чого походження треба пояснити.

Рентівники (капіталісти) одержують свій дохід від продавців; сей дохід є частиною зиску і не пояснює його походження.

Робітники одержують менше, як виносить вартість товарів, і тому не можуть платити більше над сю вартість.

Вправді і в торгівлі виконується потрібна праця.

Але також і вона не пояснює зиску, бо зиск цілком незалежний від кількості виконаної торговельно-потрібної праці.

Остається лише той висновок, що зиск не повстає в торгівлі.

Але тому, що через продаж товару приріст вартості не збільшується ані на шельг, то не о-

*) Фалшиво вживається терміну “процент” замість терміну “відсотки”.

стаєть ся нічого більше, як висновок, що зиск містить ся вже в дійсній вартости товару, отже що він вже повстає, нім товар прийде в торговлю.

Фактично ціна продажі є більша, як ціна купна. Міркованя навчили нас, що зиск є також, хоч ціна продажі і відповідає дійсній вартости товарів. В наслідок того ціна закупна мусить бути менша як вартість.

Першим продавцем товару є його фабрикант. Його ціна закупна се продукційні кошта. Вони мусять бути менші як вартість.

Щоби доказати, що воно так є, мусимо їх порівнати.

До продукційних коштів якогось товару належать:

1. частинка вартости будівлі;
2. частинка вартости машин і знарядів;
3. сума коштів за опал, освітлене і тим подібне;
4. сума ціни сирого матеріялу і помічного матеріялу;
5. платня за роботу (заробітна платня).

Вартість складаєть ся з сих самих частій від 1 до 4, лише на місце заробітної платні стає нова робітником виконана робота.

Платня за роботу не є, як то звичайно ка-

жуть, ціною **роботи**, лише є вона ціною робочої **сили**, якої вартість представляють средства удержання, котрі є потрібні для удержання робочої сили.

Наколи заробітна платня покриває вартість цих средств удержання, то вона відповідає і вартості робочої сили.

Але се не має нічого спільного з тою кількістю праці, яку виконує робоча сила.

Ся ново-виконана праця є в правильнім перебігу річий о много більша, як вартість робочої сили.

Так отже витворюєть ся надвишка ново-виконаної праці о заробітну платню, а внаслідок того надвишка вартости товару понад його продукційні кошта⁹⁾.

Ся надвишка є жерелом зиску.

Так витворену надвишку розділюєть ся між фабрикантів, купців, рентівників і т. д. Лише та частинка, яка остаєть ся фабрикантови і купцеви, називаєть ся зиском.

Всю надвишку називаємо **надвартостію**.

Витворюване надвартости є внутрішню пружиною всеї сучасної господарки.

Надвартість витворюєть ся тому, що робітників займаєть ся продукційними средствами, які їм не належать.

Тому називаємо витворюване надвартости **“експльоатацією робітників”** (вираз, який науково означає **факт а не закид**).

Продукційні средства, яких уживаєть ся для занятя чужих робітників в ціли витвореня надвартости, називають ся **капіталом**.

(Гроші можуть бути капіталом лише в перенесенім значіню, а іменно як заступник таких продукційних средств).

Праця, яка зуживаєть ся на чужих продукційних средствах в ціли витвореня надвартости, називаєть ся **зарібною працею**.

Капіталістичний спосіб продукції се є така продукція, в якій платні робітники продукують чужим капіталом, щоби витворити надвартість.

3. РОЗДІЛ:

ПЕРЕВОРОТ СПОСОБУ ПРОДУКЦІЇ ЧЕРЕЗ КАПІТАЛ.

Безперестанним змаганем капіталу є побільшуване витвору надвартости.

Йому стоять для розпорядимости три средства:

Перше, се **продовжене денного часу праці**. Однак сей має досить вузкі границі, якими жадоба капіталу за побільшенем надвартости ще далеко не заспокоєна. До того продовжене денного часу праці ще й поменшує інтензивність праці.

Друге, се **знижуване заробітної платні**. Також і се средство має границі а крім того доводить воно до постійної боротьби між капіталом і працею, якої вислід непевний.

Трете, се **ступеноване продуктивности праці**. Воно є найважнішим средством, бо ще і дотепер є безгранично успішним. Воно збиває ціну средств удержання робітника і через те знижує вартість робочої сили.

Капітал побільшив продуктивність праці перший раз (при кінці середного віку, коло року 1500) **звичайною кооперацією**, т. зн. звичайним згромадженням великого числа робітників на однім місци.

Потім **мануфактурою** (1500—1800), т. зн. через поділ праці між зібраних на однім місци робітників, так що жаден не робив більше цілого товару, лише кожний частину з него.

Вкінци (від 1800) **машиною**, т. зн. таким апа-

ратом, що перероблює сирі матеріяли замість людськими руками механічним шляхом.

Вже перехід від поєдинчої кооперації до мануфактури приніс робітникови односторонній розвиток¹⁰⁾ і зникнене його особистої зручності. Окрім того поставлено його в плянову звязь з іншими частинними робітниками його варстату, через що пропала його особиста независимість в праці.

Машина робить скількість і якість продукту цілком независимими від особистої зручності робітника.

Шляхом сего розвою ставав **сталий капітал** (сирий матеріял і знаряди), який припадає на певний **змінний капітал** (заробітну платню), чим раз більший.

Чим більший сталий капітал у відношеню до змінного, тим більша є продуктивність праці, тим менша вартість продукту¹¹⁾.

Але капіталіст може уживати поліпшених средств праці (машини) не лише остільки, оскільки їх продуктивність є більша, чим продуктивність людської робочої сили, але й остільки, оскільки вони капіталіста не дорозше коштують, чим виперта людська робоча сила¹²⁾.

4. РОЗДІЛ:

РОБІТНИК І МАШИНА.

В капіталістичній продукції треба все розрізняти сторону, котра **творює продукт**, і сторону, котра **творює вартість** (або сторону, котра **творює вартість** ужитку, і сторону, котра **творює вимінну вартість**).

Побільшене продуктів сприяє поступови культури; але змагане до побільшення **вимінної вартости** (надвартости) перемінює для робітника благословенство в прокляте.

Капіталістичний ужиток машини, т. зн. її ужиток до побільшення надвартости, спричинив соціяльну нужду. Він викликав:

- працю жінок і дітей і тим самим зруйноване пролетарської родини;
- безмірне продовжуване денного часу праці;
- інтензивність праці, яка виходить поза всякі границі;
- порожнечу для життя робітника, тому що машина забирає всякий зміст і всякий інтерес для роботи;
- знесене всякої особистої свободи робітника;

полишене без хліба великих робітничих мас, т. зн. масове безробіте як звичайна поява;
знижене заробітної платні.

Однак робітники робили помилку, коли вони в перших десятиліттях епохи машини вважали саму машину за причину своїх терпінь і старалися перешкодити її уживанню. Корінь лиха лежить не в машині, але в **капіталістичнім уживанню машини**, т. зн. в її уживанню до витворення зиску.

5. РОЗДІЛ:

СВЯТА ВЛАСНІСТЬ.

Аж постійне повторюване уживання суми для продукції надвартости робить суму капіталом.

Але тому, що капіталісти дають платню робітникам аж по виконанню праці, є фалшивою загально поширена думка, що вони платню дають як “з а в д а т о к”. Навпаки вони є вже перед видачею заробітної платні в посіданню вартости і надвартости, яку за неї створили робітники.

В дійсности отже робітичу класу оплачують

частиною вже перед тим нею самою витворених продуктів.

Огляд капіталістичного процесу продукції показує далше в його **постійнім повторюваню**, що суми, які капіталісти може первісно раз внесли в продукцію, скоро були ними зужиті в формі надвартости та ще й більше понад те. Помило того, капіталісти задержують власність їх первісного капіталу і ще до того претенсії на щорічний приріст надвартости.

В наслідок того існуючий капітал не є запрацьований або заощаджений капіталістами, лише він складається цілковито з **накопиченої надвартости**.

Хто раз посідає капітал — все одно в який спосіб він його набув — має тим самим претенсії на річний приріст надвартости.

В капіталістичній господарці отже можна нову власність набути лише тоді, наколи вже хтось посідає стару власність. Або іншими словами: Право на власність, яке ранше колись полягало на власній праці, основується тепер на **набутім** (vorhandenen) **вже майні**. Капіталіст може собі в сім році присвоїти нові суми, тому що він в попередних роках вже також щось присвоїв собі.

6. РОЗДІЛ:

БОГАЦТВО І БІДНОТА.

Накопичене (акумуляція) капіталу поступає в той спосіб, що капіталістична кляса через рік присвоєну надвартість не проїдає всю, лише частину з неї збиває в капітал.

А що через те весь існуючий капітал з року на рік збільшається, мусить також з року на рік — впрочім при однакових обставинах — зростати і попит за робочими силами, а в наслідок того мусить підносити ся і заробітна платня.

Звідси вивела буржуазна наука своє тверджене (Lehre) про мниму **“гармонію інтересів”**. Після сього повинні робітники і капіталісти мати спільний інтерес на постійнім зрості капіталу.

Однак се справджується лише **“при впрочім однакових обставинах”**. Та на жаль се є тільки виїмковий випадок, коли ті прочі обставини стають однаковими.

Передовсім зростаюча заробітна платня — тому що вона поменшує надвартість — мусить трохи припинити (verlangsamten) накопичене (акумуляцію), а з сим і попит за робітниками.

Дальше степенує всяка акумуляція продуктивність (видатність) праці. Се означає: що до

вироблення більшої кількості продукційних средств (сирих матеріалів, машин і т. д.) не треба також однаково побільшеного числа робітників. Попит за робочими силами росте отже на всякий случай поволійше як капітал. Сталий капітал (т. зн. сума потрібна для продукційних средств) росте скорше як змінний (т. зн. сума, яку видаєть ся на заробітну платню).

Се не відносить ся тільки до ново-накопиченого капіталу, але сягає також і на старий, вже існуючий капітал. Також і сей мусить приновити ся до нового складу, т. зн. його стала частина мусить побільшати ся, його змінна частина мусить поменшати ся.

Переведено у практику се означає: що капітал мусить **віддалити робітників**. І замість мнимо збільшеної потреби робочих сил маємо як фактичний результат акумуляції **масове безробіте**. І іменно се не є хвилевою, лише тревалою прикметою капіталістичної господарки.

Масове безробіте є власне потрібне для капіталістичної господарки, бо вона мусить для своїх нечаяно наступаючих потреб все розпоряжати ся достаточною **“індустріальною резервовою армією”**.

Масове безробіте означає для всіх робітників тяжку біду; для одної частини робітничої

кляси означає воно тревале цілковите зубожіння і зізліднене.

Тому в капіталістичній господарці багатство і блеск одних є уможливлені лише убожеством, плачем та нуждою других.

.

.

ПОЯСНЕННЯ:

1) Початки господарських відносин людей припадають після Моргана на середній ступень варварства. Сї відносини витворили ся по думцї сего вченого під певними історичними передумовами.

Історія учить, що первісне суспільство було комуністичне, т. зн. що продукція була спільна а розділ продуктів рівномірний та примінений до потреб поодинокого члена того суспільства. Задоволене потреб чоловіка мало свої границі у відносно низькім ступени розвою продуктивности праці. Поділу праці в теперішнім розуміню слова не було. Був він тільки між чоловіком і жінкою, що пояснюеть ся половою різницею. Се суспільство жило, так сказати-б, з руки та в рот. Всякі недостачі житєвих средств зносило воно спільно. Добуток сих средств був більше або менше непевний. Екзистенція (істнованє) сего суспільства була зависима від природи та від витворених продуктів, які були спільним добром всіх.

Тут отже не може бути бесіди про виміну продуктів а тим самим не може бути бесіди про відносини людей.

Виміна товарів може наступити лише тоді, коли знайдуться два противні контрагенти (т. зн. коли знайдуться дві людські природи, котрі притягають себе взаємно своїми різними продуктами), котрі цілковито розпоряджаються своїми товарами, які є їх приватною власністю. Виміна товарів мусіла отже наступити рівночасно з витвором приватної власности. Однак неограничене право на власність могли мати поки що комуністичні громади і лише яко такі могли вони вимінювати поміж собою продукти (товари).

Та сим дана тільки можливість до виміни, але конечности для неї ще не бачимо. Щоби вона могла наступити, мусять для того витворитися різні передумови. Немислима є виміна в той час, коли людська праця є досить непродуктивна і коли вона вистарчає лише для життя чоловіка. Треба отже, щоби продукція досягнула певну висоту видатности, щоби вона створила надвишку понад щоденні потреби чоловіка. Се є перша передумова.

Але сего не вистарчає ще. Між громадами, які стоять на однім ступени розвою і займають

ся витворюванем однакових продуктів, не може наступити виміна товарів. Вона є можлива лише поміж такими громадами, які через природне положене своїх селищ випродуковують надвишку р і ж н и х продуктів, або поміж кочуючими пастушими племенами і тими, які займають ся рільництвом. Се є друга передумова до виміни продуктів.

Отже істнує певного суспільного богацтва (яке повстає через накопичене надвишки продуктів) і істнує певного поділу праці (т. зн. поділу праці між окремими гуртками або громадами) є основними умовами виміни товарів.

Але з накопиченем суспільного богацтва є зроблений перший крок до розкладу комуністичної громади. Сим хочемо сказати, що передше варвар убивав свого ворога. Колиж він пізнійше побачив, що ворога краще не убивати а вжити його до витворюваня надвишки продуктів, зробив він із ворога свого раба. Далі хочемо сказати, що право на виміну продуктів, яке передше належало в однаковій мірі до всіх членів комуністичної громади, перейшло з упадком права материнства на голову сімї — т. зн. батька. Присвоєне права розпоряджати ся

продуктами сімї громади привело до присвоєння приватної власности.

Перший поділ праці привів отже до виміни продуктів (товарів) між різними комуністичними громадами, далі до поділу суспільности на дві класи: панів і рабів — і в кінці до переміни рухомої спільної власности у приватну власність.

Характеристичною чертою примітивної продукції товарів се є продукція для власної потреби. Навпаки цією нинішньої продукції є продукція для чужих потреб.

Розвій продукції поступає отже в той спосіб вперед, що вся продукція для власної потреби поволи перемінюєть ся в продукцію для чужих потреб. З сею переміною наступає рівночасно переміна всіх продуктів праці у товари. Відповідно до сего поступає і розвій відносин людей — тобто відносин перше окремих громад а дальше і цілих клас.

2) Формою виміни товарів первісної суспільности була виміна продукту за продукт. Пізнійше, коли виміна товарів створила тривалі потреби для чоловіка і стала правильною, досягнули деякі товари першенство перед другими. Се були такі товари, які мали вартість (цінність) для всякого чоловіка або які його приваблювали. Протягом часу різні товари виступали в

такій ролі, на пр. худоба, раби, оружие а вкінці благородні металі. Такий товар, який мав першенство перед другим і який представляв для всякого чоловіка вартість, названо грошима. Як бачимо, в ролі грошей виступала: худоба, раби, оружие а вкінці благородні металі. Гроші є отже нічого іншого як товар.

3) Всякий продукт природи стає чи то безпосередно, чи аж по перетвореню людською працею корисним предметом. Предмет, який може задоволити будь яку людську потребу, чи то як споживче средство, чи то як яке інше средство продукції, стає предметом ужитку. Наприклад, пиякови приносить чарка горівки такий самий хосен, як монахині її молитвенник або голодному робітникови добрий обід. Все одно, чи то в виді небесної чи земної манни, коли тільки який предмет задовольє дійсно існуючу потребу є він для того, що відчуває таку потребу, з його становишка безперечно хісном а тим самим предметом ужитку.

Отже здібність якогось предмету приносити хосен своїми певними матеріяльними прикметами надає йому марку предмету ужитку або вартости ужитку. Ми підкреслюємо, що ті матеріяльні прикмети якогось предмету, які роблять той предмет корисним а тим самим

для чоловіка вартісним, надають йому печатку вартости ужитку. Вартість ужитку якогось предмету полягає отже лише в його природних прикметах.

Але щоби в читача не виробило ся понятє, що вартість ужитку се те саме що і вартість якогось предмету, мусимо сї два терміни пояснити на прикладї. Візьмемо два продукти праці пільного робітника: пшеницю і жито. Абстрагуймо (відкиньмо) від них їх окремі прикмети, т. зн. їх специфічні вартости ужитку, і не називаймо їх назвами окремого роду збіжа, але тільки збіжем, то останеть ся тоді сим продуктам ще лише одна прикмета, а іменно прикмета продукту — се значить вложеної в продукт праці.

Або візьмемо два продукти праці по професії двох ріжних робітників: хліб і ковбасу. Абстрагуймо від них їх окремі прикмети, т. зн. прикмети пекарської і м'ясарської праці, то останеть ся сим продуктам тоді ще лише одна прикмета, а іменно: прикмета вложеної в продукт праці. Однак се вже не буде пекарська або м'ясарська праця, лише безріжничково загально-людська праця. Отже як втіленє сеї праці, як вложені в продукт видатки загально-людської робочої сили є продукт (товар) вартостию.

Але на зверх сеї вартости ми не можемо бачити. Вона виступає аж при виміні — і то як вимінна вартість.

Ми вже повисше сказали, що під певними передумовами і у певних суспільних відносинах може якийсь предмет стати вимінним предметом, отже товаром або вимінною вартостию. Тепер же скажемо, що ся вимінна вартість є нічого иншого як та безріжничково-загально-людська праця, яка містить ся в якімсь товарі і якою міряють ся величина вартости того товару. Для того стоять вартости двох товарів в такім відношеню, як скількості в них вложеної праці, якої вимагає їх витворене.

Товар як цілість містить отже в собі працю подвійного характеру: 1) працю, яка творить вартість ужитку і 2) працю, яка творить вартість (або: вимінну вартість). Пр. стіл як видаток столярської праці є вартостию ужитку (або: предметом ужитку) а як видаток праці загалом є він вимінною вартостию (або: товаром).

4) Ми бачимо, що вартість ужитку є природною прикметою якогось предмету як товару — навпаки, вимінна вартість є щось такого, що прийшло зі зовні і чого ми не бачимо. Як зовнішно є проминаюча вимінна вартість якогось

предмету, показує нам та обставина, що якийсь предмет був вимінною вартістю а вже більше ним не є, хоч його природні прикмети не змінилися. Штучні зуби прімадонни*) є для неї як і в естетичнім згляді так і в гігієнічнім вартістю ужитку, але не вимінною вартістю, бо навіть її найбільш грошевитий протезе вийшов би зле на тім, колиб він, витягаючи гаманець, запитував за вимінною вартістю її зубів.

5) Гляди замітку 3.

6) Гляди замітку 3.

7) Противартість якогось товару є, так сказатиб, його ціна. Однак чи цілковито правдиве таке твердження, зможемо сказати, коли ближше приглянемося, як повстає ціна. Маркс каже, що ціну якогось товару визначає конкуренція між покупцями і продавцями та відношене попиту до довозу і подачі потреб (Begehr). Конкуренція, яка визначає ціну товару, є трояка.

Той самий товар продають різні продавці. Хто з них продає товар однакової якості найдешевше, той є певний, що він завоює собі ринок і запевнить собі найбільший збут. Між продавцями повстає отже спір за збут своїх товарів. Кождий з них хоче продавати, по можности

*) Перша співачка в театрі.

богато продавати, а що більше продавати тільки самому, за виключенням прочих продавців. Для того продає оден продавець дешевше від другого. Повстає отже конкуренція між продавцями, яка знижує ціну продаваних товарів.

Але повстає також конкуренція і між покупцями, яка ціну продаваних товарів повисшує.

Вкінці повстає конкуренція між покупцями і продавцями; одні хотять по можности дешево купувати, другі хотять по можности дорого продавати. Результат конкуренції між покупцями і продавцями буде залежати від того, яке є відношене двох конкуруючих сторін т. зн. чи конкуренція є сильніша в армії покупців чи в армії продавців. Індустрія зводить на ринок дві великі армії, які ведуть війну не тільки одна з одною, але й поміж собою — в своїх власних рядах. Армія, якої війська зводять найменше бою поміж собою, мусить побідити.

Як бачимо, конкуренція впливає на ціну в тій мірі оскільки довіз якогось товару є більший або менший як попит за товаром.

Але що є мірилом для осягнення противартости товару?

Звернім ся до першого стрічного буржуя з сим питанем, то він відповість, що для него мі-

рилом зиску служать продукційні кошта. Отже висоту продукційних коштів, які видав капіталіст на витворене товару, назвемо противартостію товару. (Гляди ще замітку 8.)

8) Праця є остільки вартостію оскільки вона є суспільно-потрібною працею. Се означає, що суспільна потреба на деякі продукти є в певнім часі ограничена, отже певна; вона жадає для свого задоволення певної скількості якогось роду товарів. Але візьмім, що якогось продукту випродуковано більше, як треба. Його не може проковтнути “жолудок ринку”. Отже та надвишка продукту стає зайвою і безкорисною. Тому й праця зужита на витворене даного роду товару являєть ся безкорисною — а тим самим безвартісною.

З сього слідує, що в товарах мусить містити ся не тільки праця яко така, але і “суспільно-потрібна” праця, бо вона лише може створити противартість товару.

9) Коли капіталіст купить робочу силу (робітника), заводить він його до свого варстату або фабрики, де вже знаходять ся всі потрібні для роботи предмети, сирі матеріяли, помічні матеріяли (вугле, краска і т. д.), знаряди і машини. Тут починає робітник працювати. Скажім, що він працює 12 годин. За ті 12 годин

він випрацював 12 товарів. Їх продає капіталіст по 2½ марки. Отже за 12 товарів дістане він 30 марок. Скажім, що сирі матеріяли, помічні матеріяли і т. д. коштували його 24 м., то йому остає ще 6 м. З сих платить він робітникови 3 м. — а 3 м. ховає собі. Сі три марки є зиском капіталіста.

З сього слідує, що капіталіст платить робітникови лише за пів робочого дня, якому відповідають 3 марки. Робітник працює отже 6 годин для себе а 6 годин для капіталіста. Сих власне 6 годин праці, підчас яких капіталіст заставляє робітника працювати для себе, створюють надвишку вартости товару.

¹⁰⁾ Односторонний розвиток робітника спричинив капітал у перше через заведене мануфактури — заставляючи робітника виконувати лише частину якогось продукту — а вдруге (в найновішій часі) через заведене “тейлорської системи” — заставляючи робітника виконувати тільки один або два вивчених рухів.

¹¹⁾ Ми бачили з 7. замітки, що між продавцями (капіталістами) повстає конкуренція. Один капіталіст може від другого завоювати ринок лише в той спосіб, що він буде дешевше продавати. Не руйнуючи себе, мусить капіталіст дешевше продукувати, т. зн. що він мусить

продукційну силу праці по можливості збільшити. Продукційну силу праці можна збільшити через заведене і постійне поправлюване машини.

Коли тільки капіталіст завів машину, може він в тім самім часі що його конкуренти продукувати напр. не 1 метер полотна, але 2. Машина отже дає йому спромогу продукувати два рази скорше, як продукує його конкурент. Зиск на часі дозволяє отже капіталістови дешевше продавати, як продають його конкуренти. Однак капіталіст не буде о половину дешевше продавати від свого конкурента, лише під ціною свого конкурента. Внаслідок сього його капітал скоро збільшиться, що дасть знову капіталістови спромогу робити конкуренцію і на других ринках і завойовувати їх.

Але і другі капіталісти не сплять. Вони ввиду такого грізного ворога заведуть і собі такі самі або ще і лучші машини. Се заведене машини дає їм спромогу так само дешево продавати, як продає їх конкурент.

Внаслідок того повстає нова конкуренція, яка вимагає знову, щоби капіталіст поліпшував машини і дешевше продукував, ніж продукують інші капіталісти.

Се є закон буржуазної продукції, який приказує капіталови напружувати все продукційні сили праці і який не дає капіталови ніколи спокою а постійно кличе: Все вперед! Все вперед!

Як же впливають сі обставини на заробітну платню?

Через заведене машини стає праця робітника о 5, 10 або 20 разів продуктивніша, як була перед тим. Вона побільшує отже конкуренцію поміж робітниками о 5, 10 або 20 разів. Наслідком сеї конкуренції є те, що робітники продають свій товар (робочу силу) дешевше. Але капіталіст зискає не тільки на сім. Через заведене машини і через поділ праці — стає праця простійша — і для того дешевша. Більше скомплікована (зложена) праця вимагає часу на її виучене, через що вона стає дорожша. Наколи отже праця більше поєдинча, то лекше її вивчити або навіть і не треба вчити і тому вона дешевша.

Але поєдинчу працю може виконувати не конче зручний робітник, може її виконувати жінка і може її вкінці виконувати дитина. Конкуренція між голодним пролетаріятот отже поширюєть ся.

Поширюєть ся вона ще й тому, що машини завів не тільки наш капіталіст, але заводять їх

і другі капіталісти. Отже і на фабриках других капіталістів такий самий обяв.

І в других капіталістів має робітник спромогу при зниженій заробітній платні виконувати ту саму роботу, що перше робило, 5, 10 або 20 робітників.

Щож се значить? Се значить, що капіталіст відпускає робітників. І не тільки наш капіталіст відпускає робітників — а відпускають і всі інші.

Заключене з сего для наших виводів слідує: Чим більше зростає продуктивний капітал, тим більше поширюєть ся поділ праці і уживане машини. А чим більше поширюєть ся поділ праці і уживане машини — тим більше поширюєть ся конкуренція поміж робітниками і — тим більше маліє заробітна платня.

¹²⁾ Се буде нам зрозуміле тоді, коли зважимо на те, що капіталіст калькулює все, звідки то би потягнути більший зиск.

ВИЙШЛИ ДРАМАТИЧНІ КНИЖКИ!

Вийшли з друку і продають ся в редакції
“Українських Робітничих Вістей” слідуючі
нові драматичні книжки:

ПЕРЕД БУРЕЮ, драма на 4 дії з життя і боротьби робітництва за часів керенщини на передодні пролетарської революції в Росії. — Ціна 35 ц.

МИ І ВОНИ, народна драма в 2. діях з боротьби селян, робітників і Червоної армії з куркулями, дідичами і білогвардійцями на Україні і в Росії. — Ціна . . 35 ц.

МАНДРІВНИК, драматичний ескіз в 1. дії з робітничого життя. — Ціна 25 ц.

БАЗАР, песа на 4 розділи, з боротьби соціялістів в Росії за свободу. — Ціна 25 ц.

СТРАЙКЕР, образ з робітничого життя в 1. дії — Ціна 10 ц.

В КІГТЯХ РОЗПУСТИ, драма в 4. діях з життя нуждарів на Україні. — Ціна 35 ц.

Замовленя посилати до:

UKRAINIAN LABOR NEWS
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
WINNIPEG, MAN.

ЦІННА КНИЖКА!

Кожний український робітник в Канаді повинен мати в своїй бібліотеці і користати з цінного наукового твору
Юлія Ліпперта п. н.

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

Книжка обнимає 400 сторін друку більшого формату, зі 112 ілюстраціями, напечатана на книжковім папері, в гарній твердій оправі. На українську мову переклав П. Дятлів.

Ціна сеї книжки \$2.50.

Замовленя посилайте на слідууючу адресу:

UKRAINIAN LABOR NEWS
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
WINNIPEG, MAN.

КОЖДИЙ

робітник і фармер повинен читати передовсім
робітничі часописі!

Чому?

Бо робітничі часописі обговорює кожду подію в краю і в світі лише зі становища інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канаді є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходить в Вінніпегу два рази на тиждень і коштує лише \$4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кожного лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цілім світі, про боротьбу робітничої класи.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялістичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"

Cor. Pritchard & McGregor Sts.,

Winnipeg, Man.